
МОВНІ СИСТЕМИ: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ В ПОЛІЕТНІЧНОМУ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Отримано: 13 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: liudavolkova@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-262-265

Волкова Л. В. Огляд змін курікулуму середньої школи великої Британії з позицій мультикультуралізму. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 262–265.

УДК: 378.14

Волкова Людмила Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов,
Університет державної фіскальної служби України

ОГЛЯД ЗМІН КУРІКУЛУМУ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ПОЗИЦІЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Стаття присвячена висвітленню досвіду Великої Британії у втіленні принципів мультикультуралізму в освітній процес. Надано визначення поняття «мультикультуралізм»; проаналізовано поняття «культура» й виявлено зміни, яких воно зазнає у мультикультуральному суспільстві. Вивчено й проаналізовано документи департаменту освіти і навчок Міністерства освіти Великої Британії щодо змін змісту курікулуму середньої школи. Нами встановлено, що було запропоновано перегляд усіх початкових програм з метою запровадження всебічного й рівного висвітлення внеску усіх націй у загальноєвропейську та світову скарбницю знань. Було також запропоновано створити систему підготовки вчителів до роботи у мультикультуральному навчальному середовищі. Виявлено можливості для розвитку освітньої системи України через запровадження принципів мультикультуралізму. Розглянуто можливі шляхи використання досвіду Великобританії щодо запровадження мультикультурального підходу в освітню систему України.

Ключові слова: курікулум, мультикультуралізм, толерантність, культура, різноманіття, національні цінності, підготовка вчителів.

Liudmyla V. Volkova,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor
University of State Fiscal Service of Ukraine

A SURVEY OF CHANGES INTRODUCED INTO SCHOOL CURRICULAR FROM THE POSITION OF MULTICULTURALISM

The article deals with a coverage and analysis of experience of Britain school authorities in implementing the principle of multiculturalism in the curriculum of key 3 and 4 stage of studying. The author begins with an analysis of the term 'multiculturalism', stating that the term is now widely used in scientific works of European researchers, while the term policulturalism that is used in Ukrainian discourse, is only a translation of it. Further on, the article describes the views of European scientists on the notion of 'culture', which, according to them, is a changeable and flexible phenomenon, and can accumulate and absorb phenomena that belong to different cultures. The author's aim in writing this article was to spread the knowledge about how school curricular in the UK and principles of teachers' training have changed in order to disseminate and implement ideas of multiculturalism in school training. These changes include equal and honest representation of diverse scientific ideas and views highlighting the contribution of all nations in the global culture and science. The article also underlines that there are 2 sides in the process of implementing multiculturalism, and one should not exaggerate the idea of European values contrary to local ones. The article emphasizes the necessity of adopting the results of the mentioned research, made in British schools, to the educational environment of Ukraine, including such steps as: implementing the notion of multiculturalism into all the documentation that concerns school education, providing teachers with a proper training and resources, and forming the image of an Ukrainian as a representative of a multi-cultured and multinational nation that is united by common national values.

Key words: curriculum, multiculturalism, tolerance, culture, diversity, national values, teachers' training.

Постановка проблеми. Мультикультуралізм – не нова течія у системі освіти європейських країн, хоча його витoki лежать в процесі інтеграції представників різноманітних етносів, які добровільно або примусово емігрували до США протягом минулого століття, й проходили процес адаптації до нових умов життя, адаптації у соціумі й системі освіти та навчання [2, с. 108]. Сьогодні поняття «мультикультуралізм» використовується в науково-педагогічному дискурсі більшості педагогічних розвідок у європейських країнах. Оскільки процес міграції охопив всю Європу, мультикультуралізм визнаний одним із основних підходів до організації початкового процесу й підготовки педагогічних кадрів у всіх європейських країнах.

Огляд літератури з питання дослідження. Вивченню цього феномену присвятили свої наукові розвідки такі відомі сучасні закордонні дослідники як Ф. Дервін [7], Л. Розенталь [26], К. Слітер [29], Т. Кляйн [4], Л. Дейвіс [6], К. Флінт [9], Б. Парех [24], Р. Кілі [11], Т. Модуд [19], С. Лухтенберг [17] тощо. Серед українських дослідників, що вивчають питання мультикультуралізму в освіті, необхідно згадати таких провідних вчених як А. Гордієнко [5], Р. Кравець [16], І. Ковалінська [13], А. Колодій [15] тощо. Однак, серед українського наукового дискурсу нами не виявлено наукових робіт із питання запровадження змін курикулуму з метою урахування мультиетнічного складу учнівського колективу та підтримання соціальної когезії суспільства.

Метою статті є вивчення й оприлюднення результатів запровадження змін курикулуму середньої школи на основі принципів мультикультуралізму в освітній системі Великої Британії та осмислення можливих шляхів використання досвіду європейських країн у запровадженні змін курикулуму середньої школи в Україні з урахуванням культурного та етнічного різноманіття навчально-педагогічного й учнівського складу.

Нами було поставлено такі цілі:

1. Визначити принципів зміни філософського поняття «культура» в процесі глобалізації, спричинені впливом міграційних процесів;
2. Виявити еволюцію терміну «мультикультуралізм» в сучасних освітніх умовах європейських країн;
3. Виявити та описати зміни курикулуму середньої школи, запропоновані дослідниками Великої Британії задля створення простору різноманіття в освіті;
4. Осмислити можливі шляхи використання досвіду європейських країн у створенні начального курикулуму середньої школи з урахуванням культурно-етнічного різноманіття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культура як філософський термін, який охоплює різні сторони людського буття, включаючи мистецтво, літературу, образотворче мистецтво, тісно пов'язана із соціальними проявами, такими як спілкування, соціальна презентація, соціальна поведінка й діяльність; самовизначення й само-презентація особистості, що базуються на певних, засвоєних в ранньому віці або у процесі освіти й соціалізації, соціо-культурних зразках. Поняття «культура» розглядається сьогодні як гнучка й здатна до змін структура. Її здатність змінюватися й вбирати в себе нові, недоступні або невідомі раніше культурні зразки стає основною й необхідною характеристикою культури в сучасних умовах глобалізації й міграційних процесів, які впливають на етнічний, расовий, культурний, релігійний склад населення будь-якої європейської країни [25, с. 6]. Шлях від розуміння культури як статичного або застиглого набору певних поведінкових зразків, класичних художніх виявлень, переконань або уявлень про представників власної й інших культур до нового типу культури – відкритого для засвоєння нових культурних і соціальних зразків, був досить довгим і дуже тернистим. Протягом 20-го століття науковці, культурні та релігійні діячі, дослідники й митці намагалися усвідомити зміни, що привнесла нова соціальна реальність. З'явилися роботи науковців, які формулювали принципи культури як феномену, що постійно змінюється й здатний до створення нових культурних та соціальних зразків, які відображають реальні соціально-культурні зміни суспільства [27, с. 28; 10, с. 1019–1021]. Сьогодні деякі вчені [30, с. 2] говорять про можливість створення глобальної культури, щ увібрала в себе усі найкращі зразки культури національних й продовжує еволюціонувати.

Результати досліджень свідчать, що в деяких школах поставлені завдання навчання з точки зору множинності й різноманіття культур все ще не входять у пріоритетні. Зокрема, не враховуються відмінності серед представників білої частини учнівського колективу, а саме учнів ірландського, валлійського та шотландського походження. Також викликає занепокоєння той факт, що представники небілої частини учнівського колективу уникають обговорення питань расової або етнічної приналежності.

Аналіз, проведений робочою групою з вивчення запровадження різноманіття й спільних громадянських цінностей також продемонстрував, що у пропонуваніх до вивчення дисциплінах Національна програма часто спирається на поняття «бути британцем», що, в свою чергу, асоціюється у більшості людей із поняттями «бути білим» та «бути християнином». Тому було висловлено занепокоєння, що включення такого терміну до національної програми може призвести до формування ще більш суворого, негнучкого, вузького націоналістичного погляду на поняття «бути британцем» сьогодні; на протиположність необхідності критичного осмислення цього терміну і формування розуміння спільної громадянськості та спільних цінностей, які поділяються усіма членами суспільства [8, с. 210]. Було також виявлено, що «різноманітність національних, регіональних, релігійних та етнічних ідентичностей у Сполученому Королівстві та потреба в взаємній повазі та розумінні, що вважається ключовою для розуміння Британії, «британства» та принципів та процедур, що лежать в основі британської демократії, не були висвітлені належним чином у програмах для учнів 11-16 років (Key stages 3 and 4)» [11, с. 5–82].

Для підтримання мультикультурного підходу та використання різноманіття у шкільних програмах було запропоновано здійснити наступні кроки:

- застосування сильного лідерства і ефективного управління;
- ефективне планування й керівництво;
- використання власного досвіду учнів;
- використання ідеалів та оптимізму учнів.

Вивчаючи матеріали робочої групи Департаменту освіти та навичок (DfES) з вивчення запровадження різноманіття й спільних громадянських цінностей та програми Міністерства освіти з релігійної освіти [31, с. 12], ми прийшли до наступних висновків:

Поняття «культура» розглядається сьогодні як таке, що постійно змінюється, здатне еволюціонувати та вбирати в себе найрізноманітніші нові культурні зразки. Створюється нова загальноєвропейська культура, яка охоплює прояви усіх культур, що присутні сьогодні на континенті, незалежно від кількості осіб, що представляють ці культури. У європейських країнах дотримуються принципу спільних культурних та соціальних цінностей, який допомагає підтримувати когезію культурно-різноманітного суспільства.

У сьогоднішньому європейському науковому дискурсі вживається термін «мультикультуралізм», на протиположність терміну «полікультуралізм», який поширений в українському науковому дискурсі. Теоретичний аналіз цих понять виявив, що

обидва терміни описують принципи організації навчання етнічно гетерогенних груп. У багатьох наукових матеріалах, надрукованих в Європі, вживається й термін «культурне різноманіття», який також має безпосереднє відношення до навчання етнічно гетерогенних колективів. Тож, після детального лінгвістичного та методичного аналізу, а також з огляду на значну поширеність терміну «мультикультуралізм» і похідних від нього в наукових розвідках європейських учених, ми вважаємо за можливе використовувати його в українському науковому дискурсі.

Аналіз заявлених матеріалів, зокрема документів Департаменту освіти й звіту робочої групи з перегляду навчальних програм, виявив, що міністерство занепокоєне недостатньою підготовленістю вчителів до роботи у мультикультурному навчальному середовищі, й наголошує на тому, що вчителів необхідно заохочувати застосовувати усі їхні вміння, навички й здатності для використання переваг мультиетнічного навчального колективу [19, с. 138]. Було також наголошено на необхідності перегляду усіх навчальних програм з метою включення в них різноманітних або відмінних наукових точок зору, соціокультурних та художніх знань й вмінь, притаманних різноманітним культурам, та їх активного використання в подальшому у навчальному процесі з метою розширення уявлення учнів про відмінні та різноманітні культури, світи, наукові принципи, соціальні вимоги; що навчить їх жити у мультиетнічному середовищі.

На нашу думку, запровадження принципів мультикультуралізму в освітню систему України необхідно проводити з огляду на мультиетнічний склад населення України; а також з урахуванням постійних міграційних процесів, які додають різноманітності до національного та етнічного складу населення країни. Тому, принципи мультикультурної освіти мають зайняти своє важливе місце серед основних принципів організації освітнього процесу в Україні. Отже, назріла необхідність перегляду усіх навчальних програм школи з урахуванням різноманітних наукових точок зору та внеску усіх націй до загальнонаціональної, європейської та світової скарбниці знань. Зокрема, має бути проведений перегляд навчальних програм не тільки з дисциплін, що безпосередньо пов'язані з викладанням гуманітарних дисциплін (мови, історія, мистецтво, музика), але й природничих (фізика, хімія, біологія тощо).

Необхідно, щоб представники нетитульних націй відчували значущість своєї історії та культури серед інших культур, які наявні в Україні. Тож, користуючись досвідом європейських країн, де підтримується принцип культурного різноманіття і у програмах школи пропонується навчання мовами меншин або національними мовами, було б доцільно розробити програму вивчення місцевих мов або мов меншин протягом навчання у молодшій та середній школі, що дасть змогу представникам національних та етнічних меншин у подальшому самостійно опанувати рідну мову, спілкуватися нею, вживати її у професійній діяльності тощо.

На нашу думку, було б доцільно розробити програму перепідготовки вчителів для роботи у місцевостях компактного проживання представників інших етносів чи культур, в яку б включалися вивчення основ національного менталітету, культури, мистецтва, мови, традицій. Учитель має володіти широким кругозором, психологічною гнучкістю, бути здатним до вивчення нового і вільним від упередженості та забобонів, які є основою непорозуміння і конфліктів. Тільки такий вчитель зможе виховувати учнів в дусі толерантності, підготувати їх психологічно до сприйняття нового, навчити їх поважати відмінності й бути здатними до співпраці в культурно-різноманітному суспільстві.

Користуючись досвідом європейських країн, необхідно налагодити співпрацю школи з місцевою громадою таким чином, щоб робота школи підтримувала, пропагувала розвивала ідею розвитку місцевих культур. Школа має відображати потреби місцевої громади та готувати учнів до життя й активної продуктивної діяльності у культурно-різноманітному соціумі.

Разом із необхідністю визнання й використання культурного різноманіття у навчальному процесі, необхідно наголошувати на принципі толерантності, розвивати вміння жити разом, підкреслювати та просувати пріоритет загальнонаціональних цінностей задля соціальної стабільності, когезії суспільства, зниження соціальної напруги та відновлення миру в країні. Необхідно сформувати самосвідомість українця як представника багатонаціональної країни, де громадяни пишуться культурним різноманіттям й об'єднані спільними національними цінностями.

Література:

1. Banks J., McGhee C., Cortes C., Hahn C., Merryfield M., Moodley K., Murphy-Shigematsu S., Osler A., Park C. and Parker W. (2005) *Democracy and Diversity: Principles and Concepts for Educating Citizens in a Global Age* (Seattle, WA, Center for Multicultural Education, University of Washington).
2. Banks J. A. (2012) *The Encyclopedia of Diversity in Education* Newbury Park, Ca. Sage Education Inc.
3. Breslin T., Rowe D. and Thornton A. (2006) *Citizenship Education: current state of play and recommendations – the Citizenship Foundation's written submission to the Education Select Committee (March)* (Available at: <http://www.citizenshipfoundation.org.uk/main/php? 280>).
4. Cline T., De Abreu G., Fihosy C., Gray H., Lambert H. and Neale J. (2002) *Minority Ethnic Pupils in Mainly White Schools* London, DfES/RR 365.
5. Гордієнко А. В. Концепція мультикультуралізму в сучасному науковому дискурсі. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія*. 2012. Т. 178. Вип. 166. С. 17–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_178_166_6.
6. Davies L. (2001) *Citizenship, Education and Contradiction*, Review Essay, *British Journal of Sociology of Education*, 22 (2): 299–308.
7. Dervin F. (2012) *Cultural identity, representation and othering* The Routledge handbook of language and intercultural communication, 2, 181–194.
8. Directorate-General for Education and Culture *lifelong Learning: Education and Training policies School education and Higher education. Education and Training 2010 programme Cluster 'Teachers and Trainers' Report of the Peer Learning Activity*, Oslo, May 2007 'How can Teacher Education and Training policies prepare teachers to teach effectively in culturally diverse settings? Retrieved March, 15-th, 2016. URL: http://www.ateel.org/uploads/EUpolicies/pla_teaching_in_culturally_divers_settings.pdf.
9. Flint K. J., Peim N. (2011) *Rethinking the Education Improvement Agenda: A Critical Philosophical Approach*. London, New York: Bloomsbury Publishing
10. Josefová Alena (2014) *The cultural diversity as a phenomenon of the multicultural society* *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 152 (2014) 1019 – 1021. URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.09.266>.
11. Kieley, R., McCrone, D., and Bechhofer, F. (2005) *Whiter britishness? English and Scottish people in Scotland, Nations and Nationalism*, 11(1):5-82.
13. Ковалінська І.В. Основи полікультурності освітньої системи Великої Британії. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, психологія. Зб. наук. праць*. 2016. Вип.1 (18). К.: Вид-во НАУ. С. 51–56.

14. Ковалинська І. В. Результати дослідження мультикультурної освіти вчителів у західноєвропейських країнах. *Scientific Journal Virtus*. Svatove: PE Shpak V. B., 2019. Т. 1. Вип. 32. С. 53–68.
15. Колодій А. Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України. *Агора*. Випуск 6: Україна і США: взаємодія в галузі економіки, культури і науки. 2008, С. 5–14. URL: <http://political-studies.com/?p=578>.
16. Кравець Р.А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: Дис.... д-ра пед. наук 13.00.04. Хмельницький, 2018. 577 с.
17. Luchtenberg, S. Multicultural Education: Challenges and Responses (2005). *JSSE*, 4 (1), 31–55.
18. Maylor, Uvanney, Read, Barbara, Mendick, Heather, Ross, Alistair and Rollock, Nicola, 2007. Diversity and Citizenship in the Curriculum: Research Review. Research Report 819. Project Report. Department for Education and Skills, London: Goldsmiths Research Online. URL: <http://eprints.gold.ac.uk/4132/>
19. Modood T. and Werbner P. (eds) (1997) Debating Cultural Hybridity: Multicultural Identities and the Politics of Anti Racism. London: Zed Books.
20. National Curriculum Handbook for secondary Teachers in England. URL: <http://www.nc.uk.net>
21. Nieto S. (2010). Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education. New York: Pearson Publishing.
22. Ofstead (2000) Evaluating Educational Inclusion: Guidance for Inspectors and Schools. London, Ofsted/HMI 235.
23. Page G.T., Thomas J. B., Marshall A.R. (1997) International dictionary of education London: Kogan Page; New York : Nichols Pub. Co.
24. Parekh B. (2000) The Future of Multi-Ethnic Britain: The Parekh Report. London: Profile Books and the Runnymede Trust
25. Recommendations of the European parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (2006/962/EC). URL: <http://www.alfa-trall.eu/wp-content/uploads/2012/01/EU2007-keyCompetencesL3-brochure.pdf>.
26. Rosenthal L., & Levy S. R. (2010). The colorblind, multicultural, and polycultural ideological approaches to improving intergroup attitudes and relations. *Social Issues and Policy Review*, 4(1), 215–246. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x>...
27. Resituating culture. Titley, G. (ed.) (2005) Strasbourg Directorate of youth and Sport Council of Europe Publishing
28. Сисоева С. О. Культурологічні аспекти освітології та розвиток полікультурного суспільства. *Освітологія – соціально-культурологічні контексти*. 2012. Ч. II. С. 28–36.
29. Sleeter S., McLaren P. (1995) Multicultural Education Critical Pedagogy and the Politics of Difference. Albany: SUNY Press.
30. Tarozzi M. (2014). Building an intercultural ‘ethos’ in teacher education. *Intercultural education*, 25:2
31. URL: <https://www.gov.uk/national-curriculum/key-stage-3-and-4>.